

ФУНКЦІЇ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ В АНГЛОМОВНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСПУТІ

У статті проаналізовано функції фразеологізмів у політичному дискурсі на тему «Демократія» на сторінках британського журналу «The Economist». Визначено бінарні семантичні пари фразеологічних одиниць, які виражають такі значення, як «розвиток/занепад», «піднесення/розчарування», «минуле/теперішнє/майбутнє», і допомагають підвищити експресивність та реалізувати різні аксіологічні аспекти політичного диспуту.

Ключові слова: політичний диспут, фразеологізм, демократія, «The Economist».

Лященко О. А. Функции фразеологизмов в англоязычной политической дискуссии. – Стаття.

В статье проанализированы функции фразеологизмов в политическом дискурсе на тему «Демократия» на страницах британского журнала «The Economist». Определены бинарные семантические пары фразеологических единиц, которые выражают такие значения, как «развитие/упадок», «подъем/разочарование», «прошлое/настоящее/будущее», и помогают повысить экспрессивность и реализовать различные аксиологические аспекты политического диспута.

Ключевые слова: политический диспут, фразеологизм, демократия, «The Economist».

Liashchenko O. A. The functions of phraseological units in the English political debate. – Article.

The paper analyzes the functions of phraseology in the political discourse on a topic “Democracy” in the British magazine “The Economist”. The binary semantic pairs of fixed phrases that convey such meanings as “development/decay”, “uplift/frustration”, “past/present/future” and help increase the expressiveness and implement different axiological aspects of the political dispute are defined.

Key words: political dispute, phraseologism, democracy, “The Economist”.

Політичний диспут – важливий жанр усного мовлення, оскільки він зорієнтований на максимальний прагматичний вплив на реципієнта, актуалізує такі комбінації лінгвістичних засобів, за допомогою яких можна чітко, зрозуміло й переконливо донести суть комунікативного повідомлення від мовця до цільової аудиторії. Важливу роль у цьому процесі відіграють фразеологічні одиниці (ФО), оскільки вони додають емотивного забарвлення мовленню, деавтоматизують сприйняття, допомагаючи замінити стилістично нейтральні мовні ресурси на яскраві, емоційно забарвленні відповідники.

Фразеологізми відображають динаміку розвитку мови, її взаємодію з різними сферами суспільної діяльності, а також мультикультурну сутність. В англomовному політичному дискурсі ФО досі залишаються маловивченими. Частково ця проблема пояснюється тим, що в зарубіжному мовознавстві фразеологія не виділена як окрема галузь мовознавства. Водночас вагомий внесок у розвиток цієї галузі зробили такі дослідники, як Б. М. Ажнюк, М. Ф. Алефіренко, Н. М. Амосова, А. М. Бабкін, К. Т. Баранцев, В. В. Виноградов, В. П. Жуков, Р. П. Зорівчак, Г. П. Іжакевич, О. В. Кунін, А. І. Смирницький, В. М. Телія, Н. М. Шанський та багато інших.

Варто зауважити, що попри наявність значного об'єму теоретичних праць із фразеології політичний англomовний диспут тривалий час залишався маловивченим переважно через обмежений доступ до автентичних матеріалів. Нині в умовах суспільної глобалізації відкрилися широкі перспективи дослідження усного й писемного видів політичної дискусії. Наголосимо, що значний

об'єм ресурсів свідчить про популярність диспуту як жанру публіцистичного стилю.

Мета статті – проаналізувати особливості вживання фразеологічних одиниць у сучасному англomовному письмовому політичному дискурсі. Відповідно, завдання дослідження полягає у визначенні типів використовуваних у політичному диспуті фразеологізмів та їхньої ролі в прагматичному аспекті. Джерельною базою стала низка матеріалів обговорення поняття, значення й стану демократії в сучасному суспільстві в колонці «Дебати» на сторінках електронної версії англійського періодичного видання «The Economist» у 2014 році.

Варто зазначити, що в наукових колах немає єдиної думки стосовно виділення окремого фразеологічного рівня в мовній системі, точаться дискусії щодо лінгвістичних утворень, які можна віднести до розряду ФО. Так, В.М. Нікітін трактує фраземи як елементи стилю, а не мовної системи [5, 116]. Водночас такі дослідники, як М.Ф. Алефіренко, В.Л. Архангельський, В.В. Виноградов, М.М. Кониленко, О.В. Кунін, В.Н. Телія та інші, обґрунтовують доцільність розрізнення фразеології як окремого розділу в мовознавстві й наголошують на існуванні відповідного окремого мовного пласту.

Спостереження лінгвістів нерідко спираються на виділення стійких та ідіоматичних поєднань слів на противагу їхнім вільним аналогам у межах структуралістської методології. У свою чергу М.Ф. Алефіренко враховує соціальну природу мови й пов'язує появу ФО з процесом «взаємодії мовних елементів різних структурних рівнів, яка виявляється в подоланні певних протиріч між наявною структурою й тими мовними елементами».

тами, які виникають для адекватної об'єктивації знань про реальну дійсність і передачі їх у процесі мовленнєвої комунікації» [2, 4]. Наприклад, виникнення фраземи «to make a mountain out of molehill» стало можливим завдяки семантичній і граматичній трансформації слів-компонентів. Так, значення слова «mountain» – «*a natural structure like a very big hill that is much higher than the usual level of land around it*» (18) у цій ФО деактуалізувалось на користь контекстуального значення «*a serious problem*», відповідно, контекстуальне значення слова «molehill» («*a small pile of dirt made by a mole digging underground*» (17)) наближається до «*a minor problem*». У граматичному аспекті спостерігається послаблення зв'язку між словами, оскільки у фразеологізмі вони означають єдину думку. Попри втрату певних сем аналізовані лексеми зберегли ті значення, які наповнили ФО актуальним змістом. Маємо на увазі базові семи «гора як великий об'єкт» і «кротовиння як об'єкт малого розміру». Отже, фразеологізм – це стійке, неподільне поєднання кількох лексем, утворене шляхом трансформації семантичного, граматичного та контекстуального значення цих лексем у результаті взаємодії всіх рівнів мови в процесі пошуку адекватної об'єктивації знань про реальну дійсність.

Серед науковців немає усталеної думки, які синтаксичні структури слід відносити до ФО і як їх класифікувати. За широкого трактування фразеологічних ресурсів мови до фразеологізмів відносять ідіоми, порівняння, прислів'я, приказки, крилаті вислови, афоризми, каламбури, професійні вислови, народнопоетичні вклучення, вислови термінологічного характеру [7, 78-79]. У свою чергу розуміння фразеології у вузькому значенні допускає розрізнення фразеологізмів-ідіом та фразеологічних сполучень [8, 560]. Саме другий підхід став основою для створення типології ФО (фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності, фразеологічні сполучення), яку запропонував В.В. Виноградов з огляду на різні ступені складності у виведенні цілого значення фразеологізму зі значень його компонентів [4, 140–161]. Цей поділ дав поштовх до створення низки інших класифікацій: маємо на увазі праці І.В. Арнольд, Н.Н. Амосової, С.Г. Гаврина, О.В. Куніна, А.І. Смирницького, В.Н. Телії, Н.М. Шанського та інших авторів. У нашому дослідженні орієнтуватимемося на широкий арсенал фразеологічних ресурсів, оскільки вони відображають багатий лінгвістичний потенціал конкретної мови та дозволяють простежити взаємодію всіх рівнів мовної системи.

Роль ФО в політичному дискурсі значною мірою обумовлена його приналежністю до публіцистичного стилю. Серед основних функцій публіцистичного стилю можна виділити інформативну й прагматичну. Інформативність передбачає дотримання таких вимог до тексту, як об'єктив-

ність, документальність і фактологічність. З іншого боку, вплив на реципієнта передбачає емотивну складову комунікативного повідомлення, оцінність висловлювання. Тому серед фразеологічних одиниць політичного дискурсу на тему «Демократія» можна виділити два типи. До першого належать універсальні ФО, які не несуть особливого емотивного навантаження й допомагають реалізувати інформативний аспект тексту. До них належать стандартні кліше, наприклад: «Democracy **has enjoyed a good run** over the past 60 years» («Демократія швидко просувалася вперед впродовж останніх 60 років») (10), «But among those voting in this debate, the **demo-pessimists** dominate» («Серед тих, які проголосували в цій дискусії, домінують песимістично налаштовані щодо демократії») (14). Інший тип складають стилістично забарвлені ФО, які слугують для акцентування на експліцитних та імпліцитних аксіологічних смислах, як, наприклад, у самій назві дебатів: «Are **worries** about the health of democracy today **overblown**?» («Чи дійсно хвилювання про здоров'я демократії сьогодні перебільшене?») (15), «And in other respects, too, **the land of the free**, which should be setting an example to the rest of the world, **is** instead **showing** the world **what gridlock looks like**» («І так само в інших аспектах земля вільних людей, яка повинна бути зразком для всього світу, натомість показує світу, що таке безвихідь») (15).

Щодо особливостей публіцистичного стилю ФО виконують низку функцій, серед яких доцільно виокремити основні (номінативну й текстотвірну) та варіативні (стилістичну й прагматичну) [1, 299]. Особливістю політичного диспуту є протиставлення різних думок, висловлення яскравих і переконливих аргументів на підтримку протилежних точок зору. Його реалізують два експерти або дві групи фахівців, прихильників і, відповідно, опозиціонерів заданої теми, а читачі або підключаються з власними коментарями, або голосують за ту позицію, яка видається їм переконливішою. Тому вибір фразеологізмів є особливо важливим, оскільки в політичному дискурсі в режимі онлайн читачі реагують миттєво, що впливає на рейтинг опонентів.

Враховуючи змістову специфіку цього жанру публіцистичного стилю, ми виділили ФО за типом сполучуваності компонентів і за семантичним значенням. Специфікою фразеологічного рівня політичного диспуту є складне поєднання ідіоматизмів (*acid test, zero-sum game*), термінологічних фразеологізмів (*Arabian Spring, reverse wave*), фразеоматизмів (*beard the lion in his den, build a fire under someone*) та компаративних фразеологізмів (*as easy as ABC, as alike as two peas in a pod*). Вони слугують для деавтоматизації читачього сприйняття, підвищення експресивності висловлювання, ускладнення змісту. При цьому «ускладненість способу викладу змісту «полягає

не в сенсі максимального ускладнення мовних форм як таких, а в «сконцентрованості» висловлювання й складності розуміння» [3, 51]. Заміна, умовно кажучи, простих відповідників ідіоматичними виразами підвищує увагу читача та змушує його декодувати експліцитні й імпліцитні смисли, закладені в тексті, бути співавтором комунікативного повідомлення.

Для аналізу функцій ФО в жанрі політичної дискусії на тему «Демократія» ми здійснили їх розподіл на основі теорії семантичних полів фразеологічних одиниць. В.А. Пономаренко говорить: «У сучасній лінгвістиці для семантичного поля постулюється наявність спільної семантичної ознаки, що об'єднує всі одиниці поля й виражається семою з узагальненим значенням (архісемою), а також наявність диференціальних ознак (від одного й більше), за якими одиниці поля відрізняються один від одного» [6, 14]. Такими архісемами стали поняття, які ми об'єднали в бінарні опозиції за логікою розгортання політичного диспуту. Серед найчастіше вживаних стали пари семантичних значень «розвиток/ занепад» (економічний, політичний культурний), «минуле/сьогодення/майбутнє», «піднесення/розчарування» (у суспільстві) Відповідно, функції цих ФО на текстотвірному рівні полягають у протиставленні та аналізі аргументів «за» і «проти». У плані стилістики важливе значення має реалізація оцінного ставлення: від позитивного, іронічного до підкреслено негативного. Найпростіше таку амплітуду оцінювання можна простежити в термінологічних фразеологізмах на позначення прихильників та критиків демократичного ладу: *democracy optimists, democracy boosters, demo-pessimists*. Отже, простежується різновекторне ставлення до звичайних людей, котрі теж мусять зробити свій вибір: *tech-savvy youth, barbarians before the gate*.

Загалом позитивна оцінність реалізована за допомогою фразеологічних одиниць із такими семантичними значеннями:

а) на позначення розвитку: «Democratic institutions appear to have a good chance **of taking root**» («Здається, що демократичні інституції мають добрі шанси закріпитися») (13); «Elections matter, of course; they are a means of choosing leaders and policies and periodically **throwing the rascals out**» («Звичайно, вибори мають значення, вони – засіб обирати лідерів і політичний курс і періодично «відділяти вовків від овець») (9);

б) на позначення суспільного піднесення: «Is the toppling of an elected government in Egypt yet another indication that **the Arab spring** is failing, or evidence that what might better be called **the Arab awakening** is deeply entrenched?» («Чи є скинення обраного уряду в Єгипті це однією ознакою невдачі Арабської весни, або ж це доказ, що те,

що краще називати Арабським «пробудженням», уже вкорінилося?») (15);

в) на позначення оцінки ситуації в часі: «Democracy **is fighting for breath** in Ukraine and Turkey today because of the authoritarian ambitions of their ruling executives and parties» («Сьогодні демократія бореться за своє існування в Україні й Туреччині через авторитарні амбіції правлячих лідерів та партій») (11).

Негативна оцінка в тексті реалізується через вживання фразеологічних одиниць із такими семантичними значеннями:

а) на позначення занепаду: «Even the once **flagship of democracy** (USA) is falling apart» («Навіть колишній флагман демократії (США) розпадається») (16); «**The Arab spring** has given way to an **Arab freeze** in Egypt in particular, with the army's de facto political domination now constitutionally entrenched for some time to come» («Арабська весна поступилася місцем Арабській зимі, зокрема в Єгипті, де політичне домінування армії де факто конституційно закріплене зараз на невизначений час») (12);

б) на позначення суспільного розчарування: «The pace of **democratic breakdowns** has accelerated and, in net terms, there are now several fewer democracies than when democracy **reached its high-water mark** globally, around 2005» («Темпи демократичного занепаду прискорились, і, висловлюючись мережевою термінологією, нині існує декілька менших демократій порівняно з 2005 роком, коли демократія сягнула найвищої позначки у світовому масштабі») (12); «**Democracy boosters** tend to forget that many citizens do not see democracy **as an end in itself**» («Палкі прихильники демократії забувають, що багато громадян не бачать демократію як самоціль») (10);

в) на позначення оцінки ситуації в часі: «While a number of these are ambiguous, **falling into a grey zone** of illiberal political pluralism, that has been the case for quite some time now, particularly since the number of democracies exploded with the end of the cold war» («Частина з них амбівалентна і сповзає в сіру зону обмеженого плюралізму, що нині вже стало реальністю, особливо з того часу, коли багато демократичних країн миттєво з'явилися після закінчення холодної війни») (11);

г) на позначення зневажливого ставлення влади до звичайних людей: «And as people in these countries will tell you, authoritarian, unaccountable governments are far more likely to **rob their citizens blind** than to promote growth and inclusive development» («Люди із цієї країни розкажуть вам, що авторитарний, невідконтрольний уряд швидше обкраде своїх громадян до нитки, аніж сприятиме росту й розвитку») (9); «Emboldened by this trend, some say that democracy has «won the argument», noting that even dictators now feel

constrained to **give lip service** to free elections and human rights» («Підбадьорені цією тенденцією, дехто скаже, що демократія вийшла переможцем із суперечки, і тепер навіть диктатори змушені на словах підтримувати вільні вибори й права людини») (10).

Варто зазначити, що учасники політичних дебатів на сторінках часопису «*The Economist*» здебільшого не дозволяють собі вдаватися до ФО, які передають іронію або сарказм, дотримуючись насамперед принципів об'єктивності, а також поваги до носіїв іншої точки зору.

Проаналізувавши фразеологізми та їхню роль у політичному диспуті на тему «Демократія», ми дійшли таких висновків: для реалізації інформативної та прагматичної складової дискусії на сторінках електронного видання «*The Economist*» ви-

користано стилістично нейтральні фразеологічні одиниці (стандартні кліше, терміни) і стилістично марковані. Якщо перша група допомагає реалізувати насамперед текстотвірну функцію публіцистичного жанру, то інша відповідає за експресивний та оціночний компонент комунікативного повідомлення. За своєю структурою й змістовим наповненням диспут передбачає бінарне протиставлення різновекторних точок зору, аргументацію «за» і «проти». Відповідно, вживаються семантичні пари фразеологізмів зі значеннями «розвиток/занепад», «піднесення/розчарування», «минуле/теперішнє/майбутнє». ФО з наведеними значеннями допомагають підвищити експресивність тексту й розкрити різні погляди: від негативного до позитивного ставлення до понять, об'єднаних загальною темою «Демократія».

Література

1. Агабалаева О.А. Функции фразеологических единиц в немецком политическом дискурсе (на материале немецких парламентских дебатов) / О.А. Агабалаева // Романо-германская филология в контексте гуманитарных наук : международный сборник научных статей / отв. ред. А.А. Гугнин. – Новополюк : ПГУ, 2011. – С. 299–301.
2. Алефіренко М.Ф. Теоретичні питання фразеології / М.Ф. Алефіренко. –Х. : Вища школа ; Вид-во при ХДУ, 1987. – 133 с.
3. Баранов А.Н. Аспекты теории фразеологии / А.Н. Баранов, Д.О. Добровольский. – М. : Знак, 2008. – 656 с.
4. Виноградов В.В. Об основных типах фразеологических единиц в русском языке / В.В. Виноградов // Виноградов В.В. Избранные труды. Лексикология и лексикография / В.В. Виноградов. – М. : Наука, 1977. – С. 140–161.
5. Никитин В.М. Об отношении фразеологии к уровням языка, об опорных вопросах общей теории «фразеологизмов» и об уточнении понятия «фразеологизм» / В.М. Никитин // Уровни языка и их взаимодействие : тезисы научной конференции (г. Москва, 4–7 апреля 1967 г.) / под ред. Л.И. Базилевича. – М. : Московский государственный педагогический институт иностранных языков им. М. Тореза, 1967. – С. 116–118.
6. Пономаренко В.А. Фразеологические единицы в деловом дискурсе (на материале английского и русского языков) : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.19 «Теория языка» / В.А. Пономаренко ; Институт экономики, права и гуманитарных специальностей. – Краснодар, 2007. – 26 с.
7. Сучасна українська мова : [підруч. для студ. вищих навч. закл.] / О.Д. Пономарів, В.В. Різун, Л.Ю. Шевченко. – К. : Либідь, 2001. – 400 с.
8. Языкознание. Большой энциклопедический словарь / гл. ред. В.Н. Ярцева. – 2-е изд. – М. : Большая российская энциклопедия, 1998. – 685 с.
9. Bernstein A. Comments from the floor / A. Bernstein // *The Economist*. – 2014. – Jan. 24. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economist.com/debate/days/view/1056>.
10. Caryl C. The opposition's opening remarks / C. Caryl // *The Economist*. – 2014. – Jan. 21. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economist.com/debate/days/view/1055>.
11. Diamond L. The proposer's closing remarks / L. Diamond // *The Economist*. – 2014. – Jan. 29. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economist.com/debate/days/view/1057>.
12. Diamond L. The proposer's opening remarks / L. Diamond // *The Economist*. – 2014. – Jan. 21. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economist.com/debate/days/view/1055>.
13. Diamond L. The proposer's rebuttal remarks / L. Diamond // *The Economist*. – 2014. – Jan. 24. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economist.com/debate/days/view/1056>.
14. Franklin D. The moderator's closing remarks / D. Franklin // *The Economist*. – 2014. – Jan. 29. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economist.com/debate/days/view/1057>.
15. Franklin D. The moderator's opening remarks / D. Franklin // *The Economist*. – 2014. – Jan. 21. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economist.com/debate/days/view/1055>.
16. Franklin D. The moderator's rebuttal remarks / D. Franklin // *The Economist*. – 2014. – Jan. 24. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economist.com/debate/days/view/1056>.
17. Macmillan English Dictionaries [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.macmillandictionary.com/us/dictionary/american/molehill>.
18. Macmillan English Dictionaries [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.macmillandictionary.com/us/dictionary/american/mountain>.